EKLEKTIKÁTÓL A BRUTALIZMUSIG

2017-2022 KÖZÖTT
FELTÁRT ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKEK
BUDAPESTEN

EKLEKTIKÁTÓL A BRUTALIZMUSIG

Budapest legmegkapóbb, más városokkal összetéveszthetetlenül egyedi látképét tagadhatatlanul a dunai panoráma és a belvárost alkotó, döntően eklektikus épületállomány adja. A világ hivatalosan elismert egyetemes örökségének sorába tartozó legkiválóbb építészeti alkotások általában országosan védett műemlékek. Az ikonikus épületeken kívül nagy számban találhatók itt helyi védelem alatt álló épületek, épületegyüttesek is. A korunkhoz közelebbi időszakokban épült házak közül azonban még sok vár felfedezésre.

A Fővárosi Önkormányzat – felismerve azt, hogy a város épített értékeinek továbbörökítése az utókor számára milyen nagy jelentőségű – 1994 óta a mai napig folyamatosan helyi védelem alá helyezi azokat az épületeket, amelyek a város hangulatát meghatározó építészeti értékkel bírnak. A helyi értékvédelem biztosíthatja azt a figyelmet, gondoskodást, amelyre feltétlenül szükségük van a műemlékként még nem védett, de megőrzésre érdemes épületeknek, féltett városrészeinknek.

A Fővárosi Önkormányzat településkép védelméről szóló rendelete 2017 óta lehetővé teszi, hogy a külső kezdeményezéseken túl hivatalból indított speciális szakmai szempontok alapján, vagy konkrétan körülhatárolt területre vonatkozó feltárás során megismert építészeti értékek is védelem alá helyezhetők legyenek. A Várostervezési Főosztály a lehetőséggel élve az utóbbi években tematikus kutatásokat folytat a főváros területén megtartandó épületek, épületegyüttesek vizsgálatával.

A tematikus kutatások eredményét a következő tablók szemléltetik, amelyek egyúttal érzékeltetni kívánják az építészeti stílusok fejlődését is egy időutazás keretében a XIX. század végétől az 1970-es évek elejéig, az eklektikától a brutalizmusig. A tablókon láthatók a Nagykörúton belüli területen álló eklektikus épületek, a város számos pontjáról ipari épületek, a két világháború közötti időszakból változatos stílusirányzatokat mutató izgalmas épületek, valamint az 1945 utáni évtizedek építészetének alakulását jól reprezentáló alkotások is. A most bemutatásra kerülő mintegy 100 épület a Fővárosi Önkormányzat által 2017 óta védelem alá helyezett több, mint 340 épületből válogatás.

EKLEKTIKUS ÉPÜLETEK

KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI ÉPÜLETEK

IPARI ÉPÜLETEK

1945 UTÁNI ÉPÜLETEK

EKLEKTIKUS ÉPÜLETEK

EKLEKTIKUS ÉPÜLETEK

Az eklektika elnevezést alapvetően a XIX. század második felének fő építészeti irányzatára alkalmazzuk, amely egyszerre ötvözi a különböző stílusokat, korszakokat, koncepciókat, klasszikus és innovatív elemeket. A fogalom rokon értelmű a historizáló építészettel, amely az elmúlt korok stílusainak feleleventését, újrafelhasználását jelenti. A korai historizálás egy-egy történeti stílus megidézésével stílustisztaságra törekedett. Ekkor keletkeztek például a tisztán neoreneszánsz vagy neogótikus épületek, majd később a stílusok ötvözésével jött létre az eklektika. Egyediségét az a szabadság és kreativitás adja, amit a válogatás révén ér el. A kifejezés a görög „eklego" (válogatni, kiválogatni) szóból ered, amelynek jelentése: a legjobb kiválasztása. Magyarországon a historizmus korszaka nagyjából a dualizmus lendületesen fejlődő korával esett egybe. Ennek köszönhető, hogy a stílus nagymértékben meghatározza a város arculatát, hiszen a gazdasági fellendülés mindig sok építkezéssel járt, melynek emlékét a mai napig őrzik eklektikus épületeink.

○ 1994-2017 KÖZÖTT VÉDELEM ALÁ HELYEZVE ● 2017-2022 KÖZÖTT VÉDELEM ALÁ HELYEZVE

EKLEKTIKUS LAKÓÉPÜLETEK

VII. DOHÁNY UTCA 39.

• tervező: Kott Lajos, 1898-1899
• lakóépület

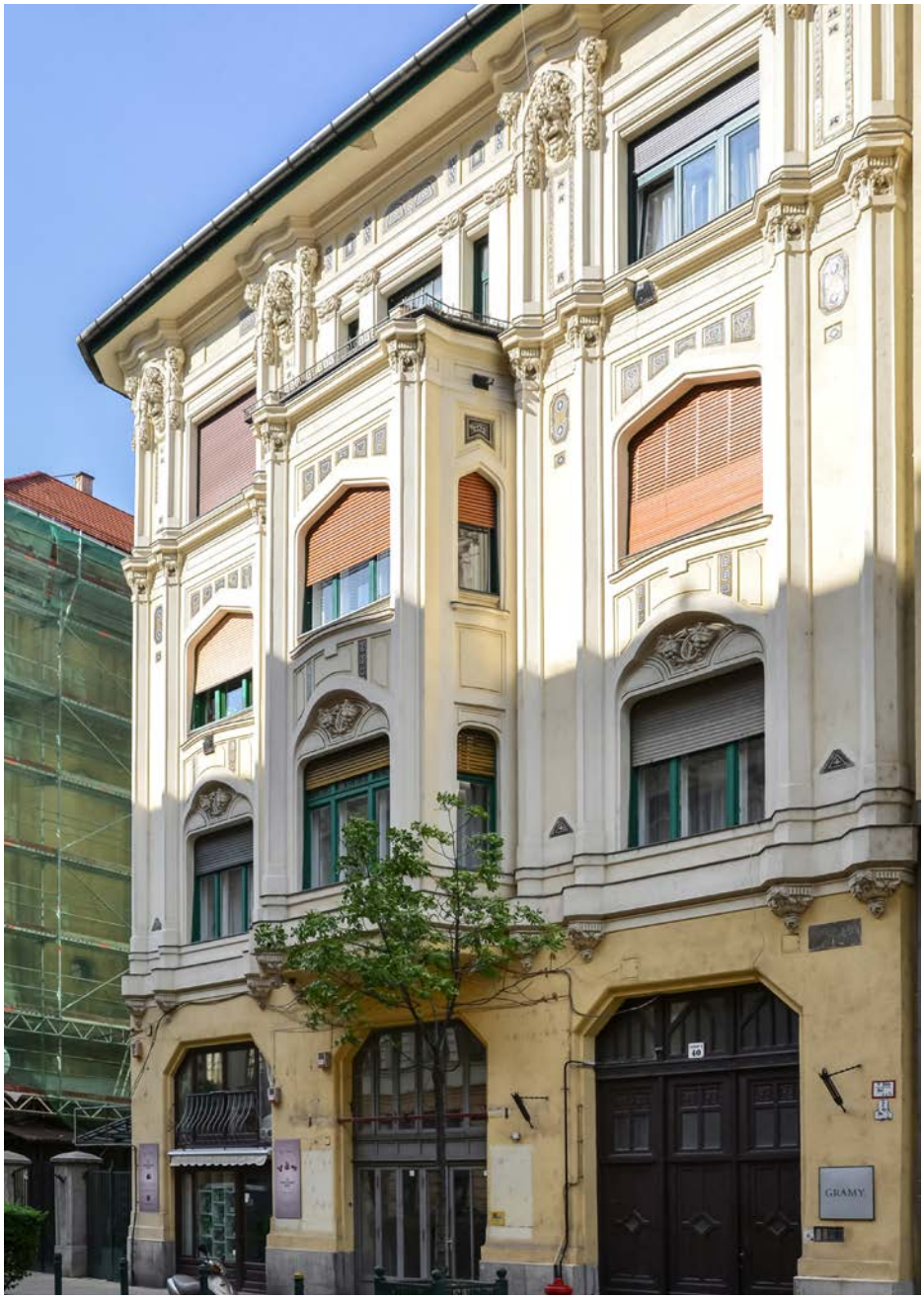

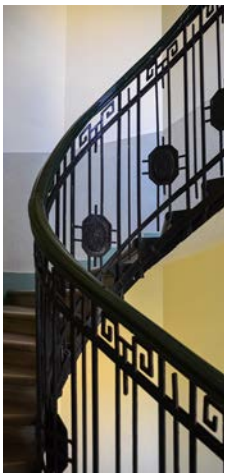

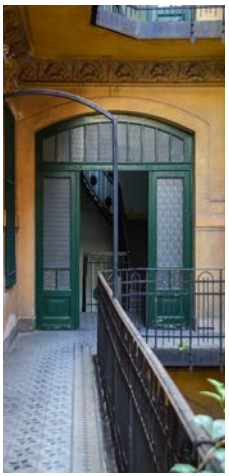
fotó: E. Juhász Veronika

IX. RÁDAY UTCA 38-40.

• tervező: Schannen Artúr és Schannen Ernő, 1911
• lakóépület

fotó: E. Juhász Veronika

EKLEKTIKUS HOMLOKZATOK

01

VIII. BRÓDY SÁNDOR UTCA 13.
- tervező: ifj. Nagy Károly, 1904
- lakóépület

02

VI. JÓKAI UTCA 36.
- tervező: Malatinszky és Skacel, 1897
- lakóépület

03

VII. AKÁCFA UTCA 9/A
- tervező: ismeretlen
- lakóépület

04

VIII. BAROSS UTCA 36.
- tervező: ismeretlen
- lakóépület

05

IX. ERKEL UTCA 9.
- tervező: ismeretlen, 1888 körül
- lakóépület

06

VIII. RÁKÓCZI ÚT 9.
- tervező: ismeretlen
- lakóépület

07

VII. AKÁCFA UTCA 25.
- tervező: Román Ernő és Román Miklós, 1911
- lakóépület

08

VII. KERTÉSZ UTCA 18.
- tervező: Fekete Elek, 1887-1888
- lakóépület

01

02

03

08

04

05

fotó: E. Juhász Veronika

02

07

03

02

08

06

03

02

05

fotó: E. Juhász Veronika

EKLEKTIKUS RÉSZLETEK

01

VIII. BRÓDY SÁNDOR UTCA 13.
- tervező: ifj. Nagy Károly, 1904
- lakóépület

02

VI. JÓKAI UTCA 36.
- tervező: Malatinszky és Skacel, 1897
- lakóépület

03

VII. AKÁCFA UTCA 9/A
- tervező: ismeretlen
- lakóépület

04

VIII. BAROSS UTCA 36.
- tervező: ismeretlen
- lakóépület

05

VI. PODMANICZKY UTCA 14.
- tervező: ismeretlen
- lakóépület

06

VIII. RÁKÓCZI ÚT 9.
- tervező: ismeretlen
- lakóépület

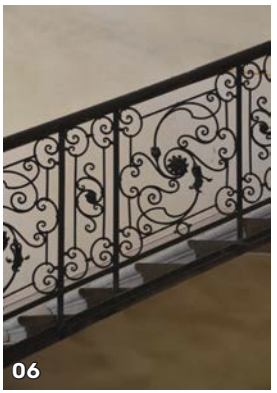
07

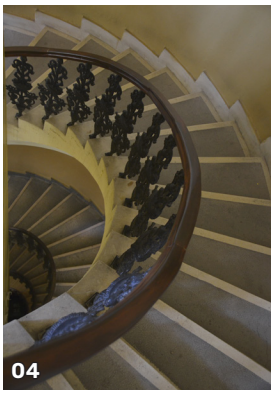
VIII. VAS UTCA 15/A-B
- tervező: Klinger József, 1897
- lakóépület

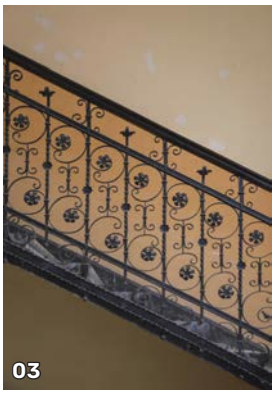
08

VII. KERTÉSZ UTCA 18.
- tervező: Fekete Elek, 1887-1888
- lakóépület

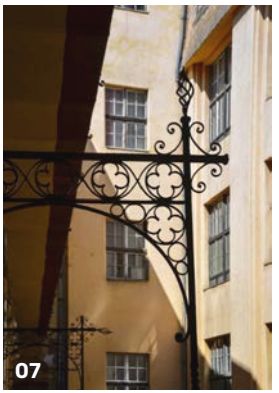

07

06

04

03

02

07

fotó: E. Juhász Veronika

02

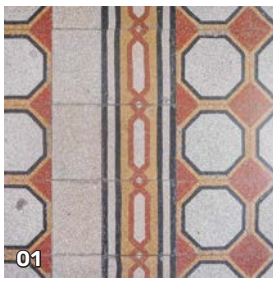

05

07

04

01

04

01

08

fotó: E. Juhász Veronika

IPARI ÉPÜLETEK

IPARI ÉPÜLETEK

A XX. századi modern építészet nem jöhetett volna létre az ipari építészet nélkül. Az ipari építészet öröksége a funkcionalitással összekapcsolt józan és tiszta szerkezet- és anyagelvűség. A XX. század eleji építészet nem fogadta volna be ezeket az elveket, ha az előző korszak – a „boldog békeidők" – pazarlásának reakciójaként nem támadt volna fel a szociális felelősség érzete az építészekben. Ennek kifejezésére az ipari építészet racionalitása éppen megfelelt. Sokak számára ezek az épületek óriások, félelmetesek, sötétek, tömegük tiszteletet parancsoló, egyúttal csodálatra méltó. Szépek, mert szépségük a funkcionalitásra való törekvés eredménye, ahol minden elemnek pontos és fontos szerepe van. A rozsdaette fém, a kopott tégla, a betört üvegablakok, a sűrű olajjal átitatott, feketére érett betonpadló mind-mind a pusztulás és az idő nyomát viselő szépség. Mára több, valaha elhagyott ipari épület vagy csarnok roppant méretű belső tere, vasbeton- és fémszerkezeteinek részletgazdasága, transzparenciája – talált esztétikumként – lépett be a kulturális élet színterére. Kiállítóterek, mozgásszínházak, kreatív műhelyek működnek az eredeti állapotukban megmaradt ipari örökség tereiben.

○ 1994-2017 KÖZÖTT VÉDELEM ALÁ HELYEZVE ● 2017-2022 KÖZÖTT VÉDELEM ALÁ HELYEZVE

IPARI ÉPÜLETEK

XVI. MARGIT UTCA 114. (ARANY JÁNOS UT CA 53.)

• tervező: ismeretlen
• egykori IKARUS gyár 35. csarnoka, XX. század eleje

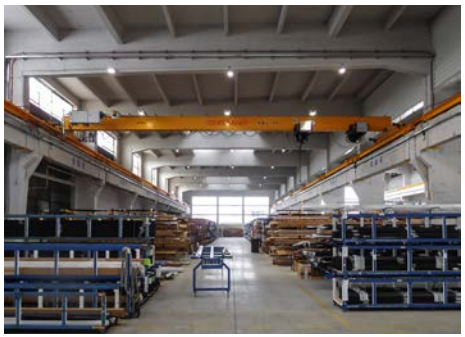

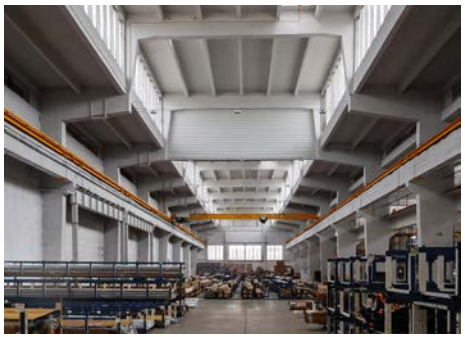
fotó: Építészeti Értékvédelmi Csoport

IV. BAROSS UTCA 91-97.

• tervező: ismeretlen
• egykori DUCLOS Bányagépgyár 2. csarnoka, 1960 körül

fotó: Építészeti Értékvédelmi Csoport

IX. GYÁLI ÚT 18-20.

• tervező: dr. Barát Béla és Novák Ede, 1914
• Magyar Királyi Posta egykori raktárcsarnoka

fotó: Hullár Mátyás

IPARI ÉPÜLETEK

01

IV. VÁCI ÚT 91.
- tervező: ismeretlen, 1924-1926
- víztorony, kémény

02

VIII. KÖNYVES KÁLMÁN KÖRÚT 76.
- tervező: ismeretlen
- hajtóműgyár

03

XII. EÖTVÖS ÚT
- tervező: Zielinski Szilárd, 1913
- gépház és víztorony

04

IV. VÁCI ÚT 91.
- tervező: ismeretlen, 1924-1926
- üzemcsarnok

05

VIII. BRÜLL ALFRÉD UTCA 1.
- tervező: ismeretlen
- kocsiszín

06

XVIII. GYÖMRŐI ÚT 83.
- tervező: ismeretlen, 1986
- csarnok

07

XVIII. JÓZSEF UTCA 8-14/B
- tervező: ismeretlen
- csarnok

08

XIX. HOFHERR ALBERT UTCA 5.
- tervező: ismeretlen
- csarnok

03

04

04

fotó: Építészeti Értékvédelmi Csoport

01

02

05

06

07

08

fotó: Építészeti Értékvédelmi Csoport

EGYKORI HAGGENMACHER SÖRGYÁR

Ipari épületek kulturális célú hasznosítására kiváló példa a Budafokon található egykori Haggenmacher sörgyár. A gyár épületei ma többek között műtermeknek, stúdióknak, kreatív cégeknek adnak otthont, illetve kiállítások, zenei előadások helyszínéül is szolgálnak. A sörgyár virágkora a XIX. század végi iparosodással függ össze, amikor a nagyipari sörgyártás rövid időn belül kiszorította a korábbi kis főzdéket. A Haggenmacher sörgyár így 1875-re a második legnagyobb sörgyártó cég lett a kőbányai Dreher mögött. Ekkor a telep sziluettjét több kémény koronázta, valamint egy aránylag egységes és zárt épületsor keretezte az utcák felől. Az egykor tekintélyes megjelenésű ipari terület azonban az ezredforduló végére igencsak elhanyagolt állapotba került, hiszen a sörgyári funkció megszűnése óta az épületek zöme használaton kívülivé vált. Szerencsére azonban 2004-ben lassú átalakulás kezdődött a terület művészeti központként való felélesztésével. A koncepció 2022-re igazolódni látszik, hiszen a fejlesztést elindító Art Quartier Budapest független kulturális intézményeként egyre fontosabb és elismertebb szereplője a hazai művészeti színtérnek, felértékelve ezzel a terület többi épületét is.

XXII. NAGYTÉTÉNYI ÚT 48-50.

- tervező: ismeretlen, 1886-1873
- egykori Haggenmacher sörgyár

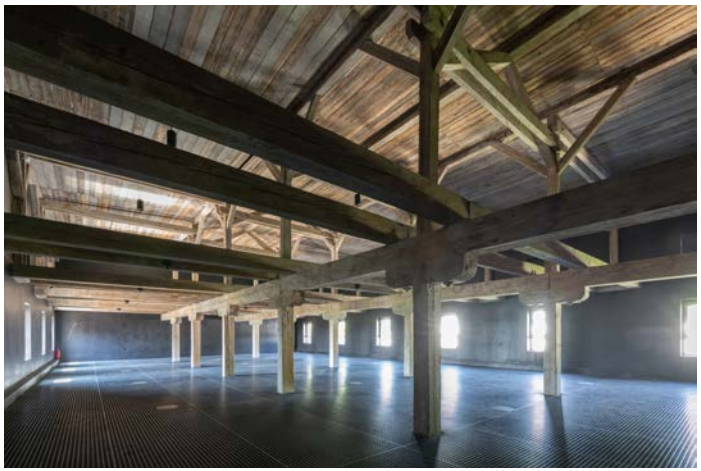

fotó: Juhász Norbert

fotó: Juhász Norbert

HÁROS-SZIGET IPARI ÉPÜLETEI

A Duna 1911-es szabályozásakor feltöltéssel félszigetté alakított Háros-szigeten az Atlantik Hajógyár számára hajó- és kotrógyár céljára megépült két csarnok az eredeti funkció szerint nem hasznosulhatott, mivel 1927-ben, még mielőtt a termelés megkezdődhetett volna, a cég tönkrement. Az 1930-as években a magyar királyi honvédség laktanyát épített a félsziget északi részén és használatba vette a korábbi hajógyár épületeit is raktározásra. Az egykori hajógyár területén található épületek közül a Háros-Dunánál épült „Hajógyár" feliratú nagycsarnok, a mellette álló, szintén kőburkolatú keskenyebb épület, valamint a Duna főága melletti tégla architektúrájú épület emelhető ki építészeti értékei alapján. A laktanya eredetileg a lovasság részére épült, de később a folyami flottilla is használta. Az eredeti laktanyaépületek a bejárati kaputközrefogó két portaépülettel egy vonalban, illetve mögöttük, egy ezekkel párhuzamosan épített második sorban helyezkednek el. A valamennyi épületnél alkalmazott nyerstégla burkolat, terméskő lábazat és palatető egységes arculatot kölcsönöz az épületegyüttesnek, bár az épületek magassága, szintjeik száma különböző és építészeti részleteik is változatosak.

XXII. HÁROS UTCA 1-3.

• tervező: ismeretlen, 1932 után
• egykori Hunyadi János laktanya

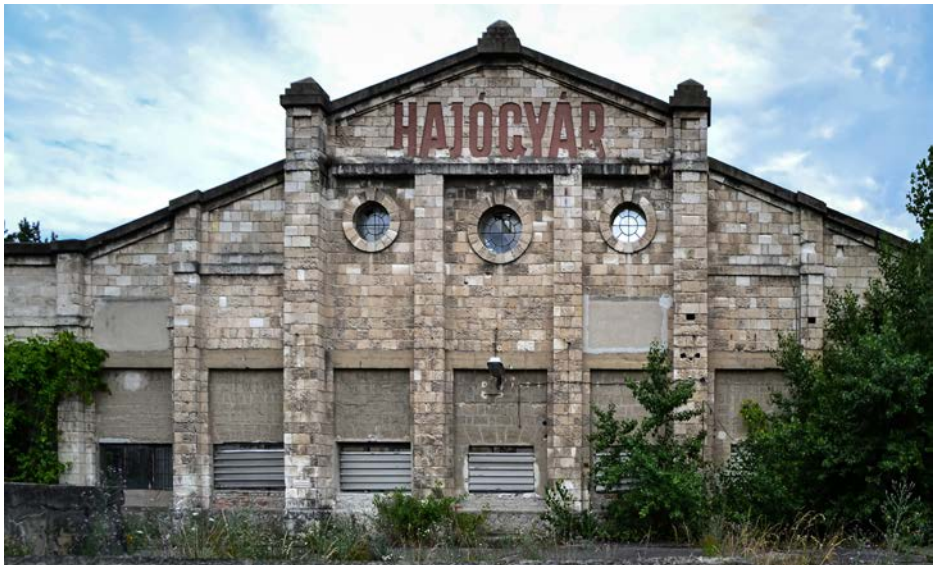

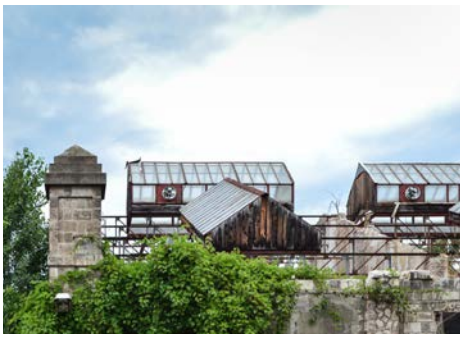
fotó: Juhász Norbert

XXII. HÁROS SZIGET

• tervező: ismeretlen, 1922 után
• egykori Atlantica Hajógyár 1. épülete

fotó: Barta Gyöngyi

XXII. HÁROS SZIGET

• tervező: ismeretlen, 1922 után
• egykori Atlantica Hajógyár tégla-architektúrájú épülete

fotó: Barta Gyöngyi

A KORAI MODERN KIBONTAKOZÁSA

A KORAI MODERN KIBONTAKOZÁSA

Budapest a kiegyezést követően, az eklektika idején vált világvárossá. Arculatát a historikus épületek hatalmas mennyisége határozza meg, azonban a két világháború közötti időszakban is számottevő és változatos építészeti alkotással gazdagodott, amelyek tovább alakították a városképet. A tematikus kutatások révén feltárt építészeti értékek szemléletesen mutatják a korszak építészetének sokszínűségét, a különböző stílusáramlatok összetett viszonyrendszerét.

A századforduló óta érlelődő új építészeti gondolatok kibontakozásának az első világháború vetett véget, a Habsburg Monarchia felbomlása, a trianoni békeszerződés, a Tanácsköztársaság rövid fennállása és bukása sokkolta az országot. A korszellem az 1920-as évek építészetében a konzervatív és a nemzeti öntudat kifejezését célzó irányzatok térnyeréséhez vezetett. A konzervatív áramlatokhoz mindenekelőtt a különböző historizáló stílusok tartoznak, azonban ezek merőben különböznek a XIX. század végi eklektikától. Céljuk egy múltbéli toposz, hangulat megidézése. A nemzeti identitás kifejezését a népi mozgalom kialakulása is segítette. Az art deco a modern és a konzervatív irányzatok között helyezkedik el, hiszen a historizáló stílusok kötöttségétől már elszakad, részben már modern formavilágot használ, ám a díszítésről még nem mond le.

A célszerűséget, a funkciót, a külsőségek helyett a belső tartalmat előtérbe helyező modern építészeti törekvések több irányból érkeztek hozzánk. Meghatározó a német Bauhaus hatása, mely a technológiai újításokat a szociális problémák megoldására kívánta használni. A harmincas évektől az egyre szorosabb olasz kapcsolatok révén jelentősek az olasz racionalista építészet hatásai is. Ezeket a befolyásokat a hazai építészet a helyi viszonyokhoz alkalmazta. A fordulópont a konzervatív és a modern építészet arányaiban a ’20-as évek vége felé következett be, majd a ’30-as évektől kezdve a modern egyre népszerűbbé vált. Az 1928-as gazdasági világválság után az építtetők egy része az új építészetből fakadó anyagi előnyöket igyekezett kihasználni, melyek sokszor nemcsak a racionális tervezésből, hanem a dísztelenebb, ezáltal költséghatékonyabb kivitelezésből fakadtak. Emellett az építőanyagok és az építőszerkezetek technikai fejlődése is hozzájárult az új építészet elterjedéséhez.

○ 1994-2017 KÖZÖTT VÉDELEM ALÁ HELYEZVE ● 2017-2022 KÖZÖTT VÉDELEM ALÁ HELYEZVE

NEOBAROKK A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

A XX. század első évtizedeiben az építészet egyik lényege a kvalitásos és monumentális – vagyis emlékszerű – művek létrehozása volt, vagy az akkor kevésbé igényes esetekben, főleg a bérházaknál, a kifelé elegáns, jól szituált látványt keltő, ezért jól kiadható lakásokat tartalmazó épületek tervezése. Az Ugocsa és a Hertelendy utca találkozásánál megvalósult neobarokk stílusú lakóépület a Ganz-Danubius Rt. tisztviselői számára bérházként épült. Az épület megjelenése a maga korában elegáns volt és reprezentatív, különleges presztízzsel rendelkezett a historizáló, olykor nemzeti vonatkozásokat is tükrözni szándékozó irányzatok között. Segítségével az ilyen épületekben élő polgárság régóta vágyott képet, életszínvonalat tudott magáról sugározni. A tervező, Wälder Gyula nem akart mást, mint a város régi hangulatába beleilleszkedni, a régi hangulatot visszavarázsolni. A Pannónia utcai lakóépület palota hangulatú előcsarnokában barokkos kőkorlát kísér a lépcsőház szintjéig, ahol a szépen szerkesztett lépcsőkarokat és a pihenőket művesen megmunkált kovácsoltvas korlátok szegélyezik. A kor neobarokk iránti vonzalmának esszenciáját adják ezek az épületek.

XII. UGOCSA UTCA 5. (HERTELENDY UTCA 8.)

• tervező: Wälder Gyula, 1925
• lakóépület

fotó: Juhász Norbert

XIII. PANNÓNIA UTCA 36. (BALZAC UTCA 38., GERGELY GYŐZŐ UTCA 1.)

• tervező: Bőhm Henrik, Hegedűs Ármin, 1927 – 1928
• lakóépület

fotó: Juhász Norbert

NEOKLASSZICIZMUS A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

A két világháború közötti építészet szerteágazó stílusirányzatainak egyik izgalmas, ám talán kevesebbet emlegetett ága a neoklasszicizmus. A régi stílusokat feleleventő historizálás első látásra teljesen ellentétes az építészetet új alapokra helyező modern mozgalommal, azonban a klasszicizmus és a modern között számos elméleti és formai kapcsolódási pontot is találhatunk. A józan racionalitásra törekvő klasszicizmus mértéktartásától szinte csak egy lépés a modern építészet funkcionalista térszervezése, puritán tömegformálása. Nem véletlen tehát, hogy számos skandináv országban a két stílust közvetlenebb kapcsolat fűzi egymáshoz. Bár a neoklasszicizmus Magyarországon kevésbé terjedt el, ennek ellenére szép példákat találunk rá. Masirevich György két utcára néző lakóépületén megfigyelhetjük a szigorúan szabályos szerkesztésű homlokzatokat, Gerlóczy Gedeon villájánál a rafinált tömeget, melyet néhány elegáns vonalvezetésű klasszicista elemmel, kannelurázott – függőleges vájatokkal tagolt – oszloppal és lépcsővel hangsúlyoz. Sándy Gyula nyugodt arányú angyalföldi evangélikus temploma ugyanakkor a stílus egy konzervatívabb felfogású, klasszikus példájának tekinthető.

XII. ROSKOVICS UTCA 8.

- tervező: Gerlóczy Gedeon, 1939–1940
- lakóépület

fotó: Juhász Norbert

XIII. KASSÁK LAJOS UTCA 22. (TAKSONY UTCA 12.)

- tervező: Sándy Gyula, 1935
- evangélikus templom és lelkészlakás

fotó: Juhász Norbert

I. HATTYÚ UTCA 4. (BATTHYÁNY UTCA 37.)

- tervező: Masirevich György, 1938–1939
- lakóépület

fotó: Katona Dóra, Budapest100

ÚTKERESÉS

A ’20-as évek vége felé a korszak jeles építészeinek alkotásai reprezentálják az egyes stíluselemek sajátos újragondolását és szabadon formált, kísérletező alkalmazását. Ugyanezek a tervezők a később tért hódító modernizmus kimagasló képviselőjévé váltak. A Zivatar utcai neobarokk, illetve art deco formajegyeket mutató parányi épület Kozma Lajos sokszínű életművében is egyedülálló. A lakóház utcai homlokzatán jellegzetesek az expresszív nyíláskeretezések, az oldalhomlokzat barokkosan íves lezárása. Az eredeti állapot archív fotóját látva az épület kert felé kibontakozó lépcsőzetes tömege szinte váratlan stílusbéli fordulatot vesz a modern irányába. A Somlói úti romantikusan formált, pártázatos épület különleges helyet foglal el a később modern épületeiről híressé vált Rimanóczy Gyula életművében, és jól példázza azt a sokszínű, építészeti stílusok szempontjából átmenetinek nevezhető korszakot, amelyben épült. A Pasaréti úti épületen Árkay Aladár századelői népies szecessziós modora él tovább a romantikus hangulatú, terméskő burkolatú, kúptetős toronyban, de az art deco jegyei is felismerhetők például a lépcsőt kísérő korlát megformálásában.

II. ZIVATAR UTCA 9.

- tervező: Kozma Lajos, 1924-1925
- lakóépület

fotó: Juhász Norbert, archív: Beke-Varga: Kozma Lajos, Akadémia Kiadó, 1968

II. PASARÉTI ÚT 10.

• tervező: Árkay Aladár, 1928
• lakóépület

fotó: Juhász Norbert

XI. SOMLÓI ÚT 6/B

• tervező: Rimanóczy Gyula, 1927
• lakóépület

fotó: Juhász Norbert

ART DECO LAKÓÉPÜLETEK

Az art deco jellegzetesen az 1920-as évek stílusa, ami elsősorban az építészetben, az iparművészetben és a képzőművészetben jelenik meg. A stílus formavilágának legfeltűnőbb sajátosságai között a geometrikus stilizálást, a díszítőelemek geometrikusan szervezett rendszerét, a nemes, drága anyagok használatát, az egyszerűség különlegesen átgondolt harmóniáját figyelhetjük meg. Egy art deco épület olyan, mint amiben a szecesszió díszítőkedve keveredik a konstruktivista avantgárd puritán józanságával. Budapest első nagy art deco épülete volt az akkor még falusias, elhanyagolt környéken, a Gyöngyösi utcában felépített „bérkaszárnya", aminek monumentális és karakteres tömege Angyalföld díszeként emelkedett ki a környezetéből, mint az art deco, a szép és új stílus képviselője. A stílustól független érdekesség, hogy a főhomlokzatot a Horthy-rendszerre emlékeztető koronás címer és az irredenta felirat, a magyar nemzeti imádság, a „Hiszek egy Istenben/ Hiszek egy hazában/ Hiszek egy isteni örök igazságban/ Hiszek Magyarország feltámadásában/ Ámen" díszítette – hirdetve az ország feltámadását a trianoni sokkból –, amelyet 1948-ban a teljes kommunista hatalomátvételt követően eltávolítottak.

XIII. GYÖNGYÖSI UTCA 4.

- tervező: Freund Dezső, 1925-1926
- lakóépület

fotó: E. Juhász Veronika, archív: Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

XIII. PANNÓNNIA UTCA 19.

- tervező: Spiegel Frigyes és Kovács Endre, 1928–1929
- lakóépület

fotó: Juhász Norbert

VII. AKÁCFA UTCA 6. (DOHÁNY UTCA 41.)

- tervező: Freund Dezső, 1928
- lakóépület

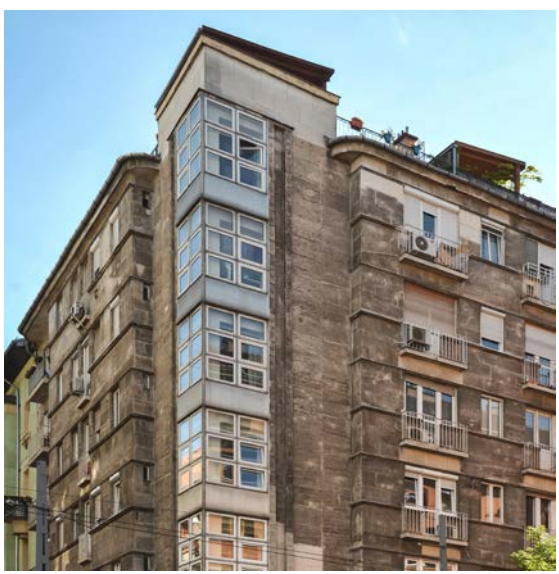
fotó: Juhász Norbert

ÁTMENET A MODERN FELÉ

Amikor az „új építészet” a harmincas évek közepétől egyre nagyobb lendülettel terjedni kezdett, a modern építészettel való szembefordulás jellemzően pszichológiai, esztétikai és politikai természetű volt. Bár meggyőzőek voltak a modern épületek a célszerűség szempontjából, azonban esztétikailag nem nyújtottak pótlást a történelmi stílusokból átvett művészeti értékek elvesztéséért. Nemcsak a nagyközönség, de még a szakemberek körében is túl gyors ízlésváltást kívánt az új építészet a merőben friss esztétikai normák alapján. Mivel a nemzetközileg devalvált eklektikának bármilyen formájához visszanyúlni már lehetetlen volt, a népi építészet felé fordulás látszott az egyetlen „művészileg” lehetséges útnak. A Kresz Géza utcai épület jellegzetes fém-üveg szerkezetű sarokablakát népi motívumokkal díszített vakolatsávok keretezik. A dongaboltozatos, reliefekkel díszített kapualj mintha nem is ugyanabban az épületben lenne, mint amit a külső mutat. A Visegrádi utcai épület homlokzatát Sóváry János szobrász két képzőművészeti alkotása díszíti. A bejárat felett aratást ábrázoló dombormű, a kőlap burkolatú tömör homlokzatrészen matyó népviseletes asszony kőszobra látható.

XIII. KRESZ GÉZA UTCA 38. (CSANÁDY UTCA 6/A)

• tervező: Kellermann László, 1940-1941
• lakóépület

fotó: E. Juhász Veronika

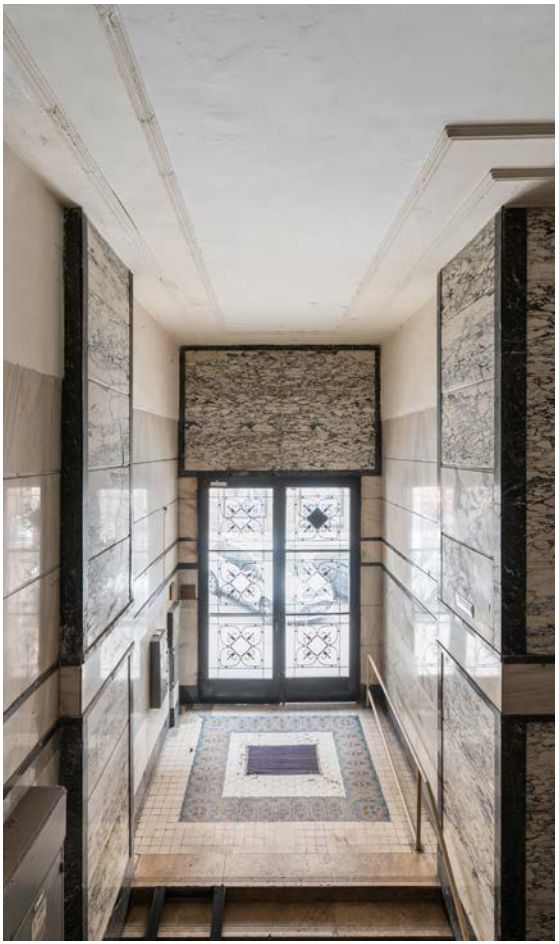
XIII. VISEGRÁDI UTCA 38/B (CSANÁDY UTCA 10.)

• tervező: Krausz Gábor, 1942
• lakóépület

fotó: Juhász Norbert

KORAI MODERN LAKÓÉPÜLETEK

A „modern” kifejezést először a középkor végén, a reneszánsz elején alkalmazták az „aznapi”, időszerű építészet megjelölésére. Jelentése pejoratív volt, használatával azt akarták kifejezni, hogy az aznapi építészet barbár, közönséges, szemben az ókor eszményi építészetével. A XX. század első felében kibontakozó korai modern építészeti mozgalmak a modern szó használatával kívántak elkülönülni a historizmus és szecesszió „formai zűrzavarától”, ésszerűtlen és pazarló építészeti megoldásaitól, jóllehet egyes országokban már a szecessziót is modernizmusnak tartották. A szecesszióból az art deco felé hajló irányzat a modernizmus irányába mutató útkeresés is volt egyben, ezért a korai modern épületeknél több esetben még az art deco késői szakaszára jellemző áramvonalas tömegképzés is feltűnik, ahogy a belső kialakításoknál is tetten érhető itt-ott az art deco hatása. A korszak többlakásos lakóépületeit általában a racionális térszervezés, az elegáns térérzet és a nemes anyaghasználat jellemezte.

II. KELETI KÁROLY UTCA 16.

- tervező: Hámor István, 1943
- lakóépület

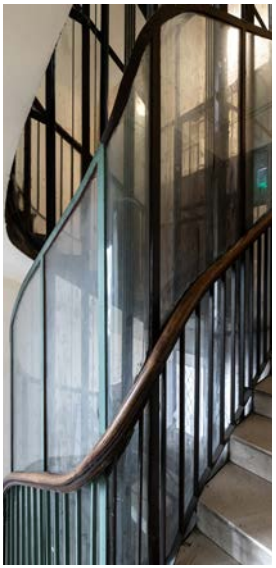
fotó: Juhász Norbert

II. FÉNY UTCA 2. (RETEK UTCA 13.)

• tervező: Vidor Pál, 1940
• lakóépület

fotó: Juhász Norbert

I. GELLÉRTHEGY UTCA 29-31.

• tervező: Irsy László, 1934
• lakóépület

fotó: Juhász Norbert

KORAI MODERN LAKÓÉPÜLETEK

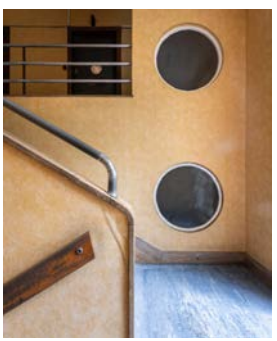
A modern építészet racionális kiindulópontja az, hogy a tervezési feladatban benne van a megoldás. Az építészek minden olyan formát száműztek, amely nem volt közvetlen oksági kapcsolatban a szerkezettel, anyaggal és a tervezés funkcionális elveivel. A modernizmus tervezői szerint egy helyesen kialakított épület vizuálisan magától értetődő. Az építészeti feladatban racionális összefüggések és törvényszerűségek vannak, anyagon, funkción, szerkezeten túlmutató jelentése nincs. Lehetőség szerint nem használnak olyan eszközöket, amelyek az adott épülettől függetlenül jöttek létre. Az építészet megpróbálja létrehozni azt az önálló formanyelvet és rendszert, amelyben nincs helye a korábbi időszakban kialakult konvencióknak. Mies van der Rohe kijelentése: „a kevesebb több" – ami az egyszerűségre, egyértelműségre és a formai tisztaságra utal, mint általános vezérlő elvre az építészetben – magában hordozza annak a kockázatát is, hogy az építészetet elszigeteli az élettől és a társadalom igényeitől.

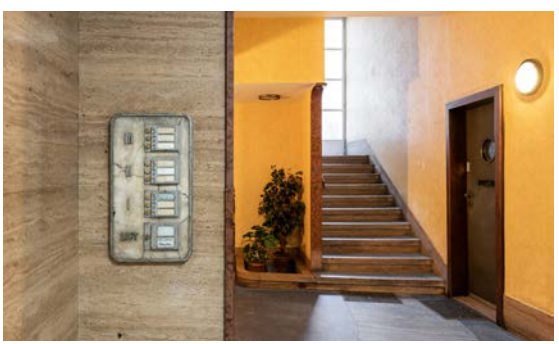
XII. SZAMOS UTCA 5. (MAROS UTCA 42.)

• tervező: Platschek Imre, 1936-1937
• lakóépület

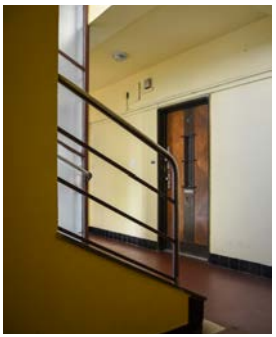

fotó: Juhász Norbert

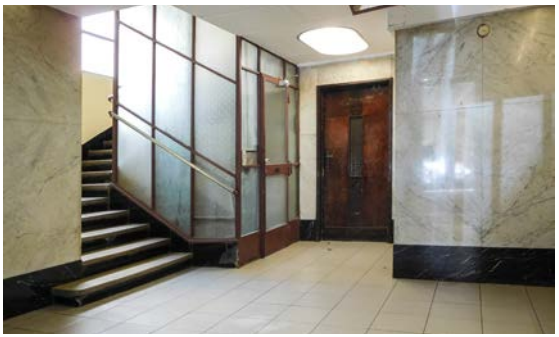
II. BAJVÍVÓ UTCA 8.

• tervező: Ligeti Pál és Pallós György, 1941
• lakóépület

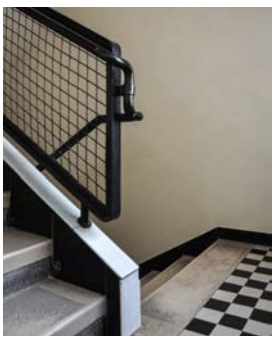
fotó: E. Juhász Veronika

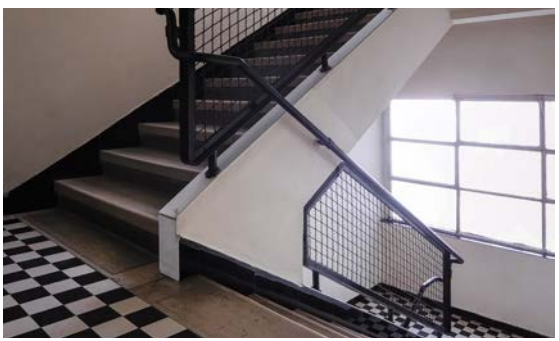
II. BEM JÓZSEF UTCA 10. (KANDÓ KÁLMÁN UTCA 6.)

• tervező: Platschek Imre, 1936
• lakóépület

fotó: E. Juhász Veronika

MAGYAR JAKOBINUSOK TERE MODERN ÉPÜLETEI

01

XII. MAGYAR JAKOBINUSOK TERE 2-3.
- tervező: Hegedűs Károly, 1939
- lakóépület

02

XII. MAGYAR JAKOBINUSOK TERE 4/A
- tervező: Fenyves István és Fried Miksa, 1935
- lakóépület

03

XII. MAGYAR JAKOBINUSOK TERE 4/B
- tervező: Fenyves István és Fried Miksa, 1935
- lakóépület

04

XII KÉK GOLYÓ UTCA 2/A
- tervező: Quittner Ervin, 1936
- lakóépület

05

XII. MAGYAR JAKOBINUSOK TERE 6.
- tervező: Román Ernő 1937
- lakóépület

06

XII. MAGYAR JAKOBINUSOK TERE 7.
- tervező: Román Ernő 1937
- lakóépület

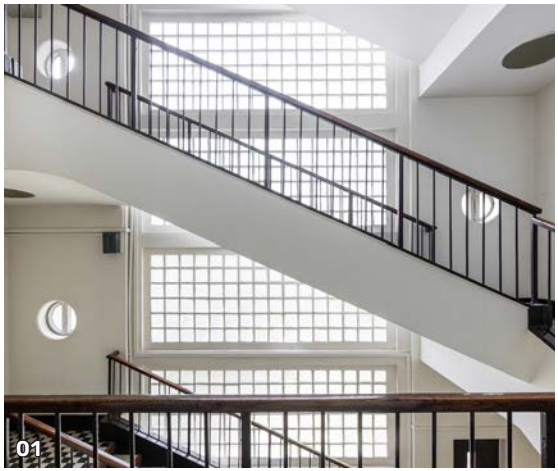

fotó: Juhász Norbert

01

03

03

01

03

01

02

01

02

fotó: Juhász Norbert

KORAI MODERN VILLÁK

A modern mozgalom hívei szerte a világon a XX. századi életformának megfelelő, újfajta épületeket kívántak tervezni, amelyeket gyakran aszimmetria, lazán szerkesztett alaprajz, lapostető, egyszerű mértani idomokból (kocka, hasáb, félhenger) komponált épülettömegek, vasbeton vázszerkezet, illetve nagy üvegfelületű ablakok jellemeztek. A modern építészeti stílus, a modernitás szinonimájaként legtöbbször a Bauhausra gondolunk, azonban a Bauhaus ennél jóval több. A Bauhaus mindenekelőtt iskola, ami 1919 és 1933 között működött Németországban, előbb Weimarban, majd Dessauban, végül Berlinben. A modern építészet kategóriáján belül a Bauhaus egy fontos, de nem az egyetlen műhely, illetve referenciapont volt, és a modern mozgalom építészetének egésze nem írható le az iskola nevével. A Bauhaus épületek fehérsége a korszak dekorálatlan tisztaságára, a minimalizmusra törekvésre is utal. Fehérségének mítosza abból is eredeztethető, hogy az épületek a fényképeken fekete-fehérben jelentek meg, pedig eredetileg több épület sokkal színesebb volt. A meghökkentő színhasználat sokszor már a megépülést követően átfestéshez vezetett.

XI. ZÓLYOMI ÚT 39.

• tervező: Hidasi Lajos, 1941-1942
• villa

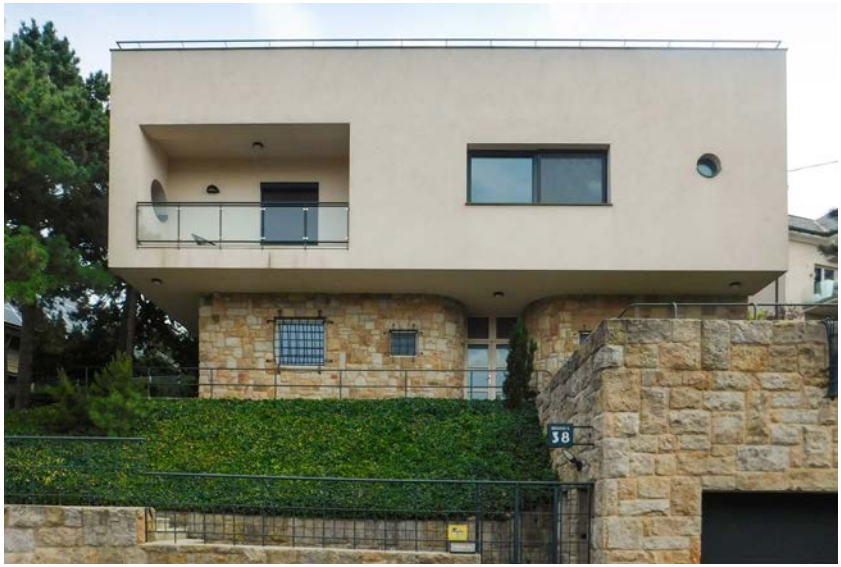

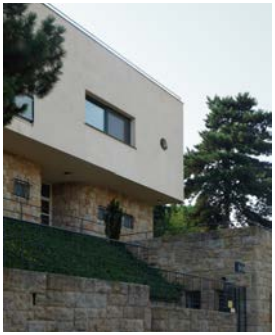

fotó: Huber Dávid

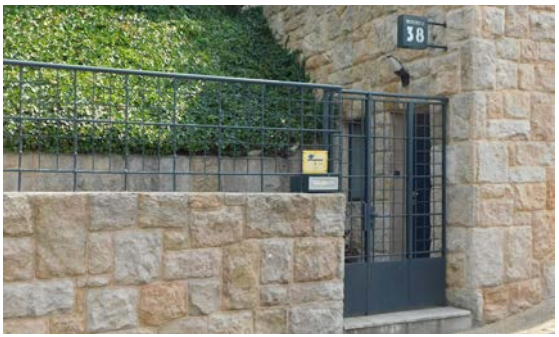
XI. MEREDEK UTCA 38. (TÁJÉK UTCA 10.)

• tervező: Benkhard Ágost, 1940-1943
• villa

fotó: Huber Dávid

XI. KELENHEGYI ÚT 37.

• tervező: Miskolczy László, 1928-1929
• villa

fotó: Jauernik Zsófia

KORAI MODERN VILLÁK

II. TÖRÖKVÉSZ ÚT 10.

• tervező: Rumszauer György, 1941
• villa

fotó: Hullár Mátyás

XII. PETHÉNYI KÖZ 6.

• tervező: Árkay Bertalan, 1936-1937
• villa

fotó: Barta Gyöngyi

XII. DOBSINAI UTCA 12.

• tervező: Beutum János, 1932
• villa

fotó: Barta Gyöngyi

I. TIGRIS UTCA 42-46.

• tervező: Platschek Imre, 1940-1941
• villa

fotó: Juhász Norbert

II. GYERGYÓ UTCA 8. (TOROCKÓ UTCA 2.)

• tervező: Szabó Márton, Szabó László, 1933
• villa

fotó: Juhász Norbert

WALTER RÓZSI-VILLA

A villa 1936-ban épült Walter Rózsi, a kor népszerű operacsillaga és családja számára. Tervezője Fischer József, a progresszív modern építészetünk legkövetkezetesebb alkotója, ám fontos megnevezni a vasbetonszerkezeteket tervező statikust, Pécsi Esztert is, Magyarország első diplomás mérnöknőjét. Fischer az építészt nem a megrendelő kiszolgálójának, hanem a társadalom mérnökének tekintette, akinek elsődleges feladata, hogy javítson az emberek életkörülményein. A hazai viszonyok ellentmondásosságát jól kifejezi, hogy ezeket a szociális szándékokat nem igazán tudta megvalósítani, hiszen csak a tehetősebb értelmiségi rétegnek állt módjában az új szemlélet szerint építkezni. Az utca felé zártabb, geometrikus tömegű épület a kert felé pozícionált erkélyekkel, tetőterasszal a luxus életérzését biztosító, modern építészet eszményét képviseli. Az építtetők 13 évig élvezhették a villa kényelmét, mivel 1949-ben államosították az épületet és a Belügyminisztérium kórházának részeként működött tovább. Az utóbbi években kihasználatlan és egyre romló állagú villát a közelmúltban felújították és új funkciót kapott: a Magyar Építészeti Múzeumnak ad méltó otthont.

VII. BAJZA UTCA 10.

• tervező: Fischer József, statika: Pécsi Eszter, 1936
• villa

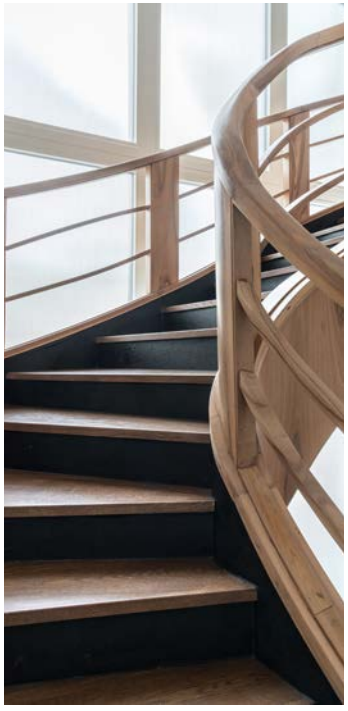

fotó: Juhász Norbert

fotó: Juhász Norbert, archív: Magyar Építészeti Múzeum

KORAI MODERN KÖZÉPÜLETEK

A korai modern építészet időszaka a ’20-as évek végétől a „szocreál” 1951 évi megjelenéséig tart. A korszak jelentős középületeinél a racionális térszervezés és a funkció előtérbe helyezése dominál, amihez nagyvonalú, mégis puritán tömegképzés társul. Az igényesség a homlokzatok és a belső terek nemes anyaghasználatában is érzékelhető. A Péterfy Sándor utcai rendelőintézet és kórház épülete mesterkéletlenül és őszintén korszerű, hatalmas és modern épülete két ütemben, a ’30-as és a ’40-es évek elején valósult meg. A képzőművészet jeles alkotásai, például szobrok, domborművek díszítik nemcsak az épület homlokzatát, hanem a reprezentatív előcsarnokokat is. A Németvölgyi úti iskola és óvoda épülete, más néven a „Mackós iskola” és a Béke téri városháza tömegképzése és homlokzatai a modern építészet igényes példái: az alaprajzok és a térképzés az épületek funkcióján alapuló tervek alapján készültek. Az épületek anyaghasználata időtálló, a homlokzatokon téglaburkolat, a lábazatokon terméskőburkolat látható. A „Mackós iskola” korlátmotívumai és a kerítéshez kapcsolódó, 1933-ban állított szobrok is a korban jellemző társművészet jelenlétéről tanúskodnak.

XII. NÉMETVÖLGYI ÚT 42-46.

• tervező: Körmendy Nándor, 1929-1931
• iskola és óvoda

fotó: Juhász Norbert

XIII. SZEGEDI ÚT 36-38. (BÉKE TÉR 1.)

• tervező: ifj. Paulheim Ferenc, 1937-1938
• városháza

fotó: Juhász Norbert

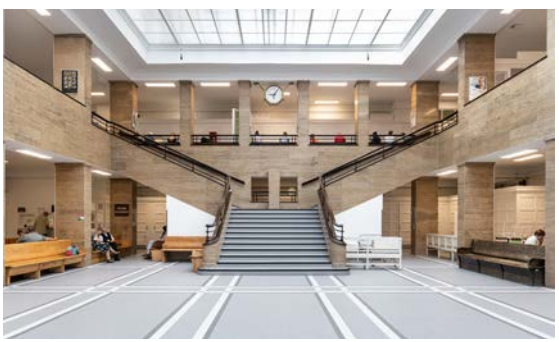
VII. PÉTERFY SÁNDOR UTCA 8-20.

• tervező: Hültl Dezső, Hidasi Lajos, 1931-1932, 1940-1942
• kórház és rendelőintézet

fotó: Juhász Norbert

EGYÜTTMŰKÖDÉS A TÁRSMŰVÉSZETEKKEL

Társművészetnek egy adott épületbe illeszkedő képző- és iparművészeti alkotást nevezünk, amely színével, megformáltságával, tartalmával és a térben elfoglalt helye által részt vesz a térszervezésben, hozzájárul az épület karakterének kialakításához. A Villányi úti épület északi homlokzatát díszítő kovácsoltvas figurális kompozíció Boda Gábor szobrászművész alkotása. A népi életet ábrázoló, vasrudakból hajlított plasztika a nép egyszerű tagjait mutatja be, vizuális fókuszpontot kijelölve az épület homlokzatán, amihez nem illeszkedik szervesen, hiszen fő feladata a tagolatlan, vakolt homlokzat díszítése. A Kosciuszkó Tádé utcai lakóépület megkapó hangulatú előcsarnokában Kovács Margit keramikus 1941-ben készült domborművei az architektúrával szerves egységet alkotnak. A kerámiaplasztikák az előcsarnok oszlopának és falának sajátos díszítő elemei faliképként értelmezhetők. A Kinizsi utcában az Országos Színész Nyugdíjintézet bérházának homlokzatán Galaskó Gyula keramikus alkotása kapott helyet a bejárat mellett. A jelmezeket idéző maszkok, állatok és jelképek kavalkádját ábrázoló színpompás dombormű eszmei tartalmával szorosan kapcsolódik az épülethez.

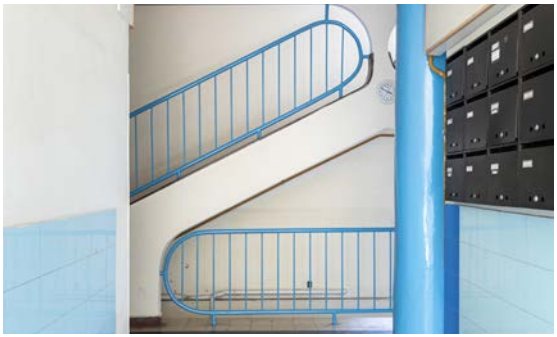
XI. VILLÁNYI ÚT 52. (TARCALI UTCA 2.)

• tervező: Molnár Farkas, 1940-1942
• lakóépület

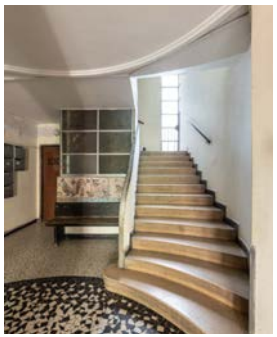
fotó: Juhász Norbert

I. KOSCIUSZKÓ TÁDÉ UTCA 14. (MÁRVÁNY UTCA 1/A)

• tervező: Preisich Gábor és Gerle György, 1941
• lakóépület

fotó: Juhász Norbert

IX. KINIZSI UTCA 16.

• tervező: ifj. Gyenes Lajos, 1939 körül
• lakóépület

fotó: E. Juhász Veronika

ÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK 1945 UTÁN

ÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK 1945 UTÁN

A második világháború egész Európában hatalmas károkat okozott. A háború utáni építészet egyik alapvető kérdése az építészet és technika megfelelő viszonyának kialakítása lett. Ebben az időszakban az építészet alakulását erősen befolyásolta az építőanyag-ipar és szerkezetgyártás rohamos fejlődése is. A beton, vasbeton, acél és üveg mellett újabb anyagok és szerkezetek tágították, szélesítették az építészek lehetőségeit. A második világháború utáni építészet alakulását súlyos társadalmi (szociális) ellentmondások is terhelték. A korszak fő alkotó módszerévé, a tervezés és formálás kiinduló pontjává az épület rendeltetése, a funkció vált.

A magyar építészet második világháború utáni története több korszakra osztható. 1945 után az ország újjáépítése volt az építészek legfontosabb feladata. Ebben az időben kevés új épület épült, ezek a háború előtti modern mozgalmak jegyeit viselték magukon. 1951 őszén a Magyar Építőművészek Szövetsége határozatban döntött amellett, hogy „gyökerekig fel kell számolni az imperialista burzsoázia építészetének népellenes befolyását a magyar építészetre". A modern építészeknek a reformkor klasszicizáló építészetét, „annak haladó, emelkedő szakaszait", ajánlották utánzásra. A magyar építészetben ezt az 1956-ig tartó időszakot nevezzük „szocreálnak".

1956 után a magyar építészek igyekeztek felvenni a korai modern építészet fejlődésének 1951-ben elvesztett fonalát: az építészet eszközei azonban időközben a világon nagyot változtak és a hagyományos, historizáló épületek kivitelezéséhez szokott magyar építőipar számára sem volt egyszerű feladat a rajzasztalokon születő, újszerű, korszerű épületek kivitelezése. A következő tablók a tematikus kutatások során feltárt budapesti példákon keresztül mutatják be a magyar építészet 1945 utáni fejlődését, hangsúlyozva a Budai Vár foghíjbeépítéseinek nagyszerűségét, a tömeges lakásépítést megelőző kísérletek fontosságát, kiemelve a korszak anyaghasználatra és részletképzésre vonatkozó sajátosságait.

○ 1994-2017 KÖZÖTT VÉDELEM ALÁ HELYEZVE ● 2017-2022 KÖZÖTT VÉDELEM ALÁ HELYEZVE

A KORAI MODERN UTÓÉLETE

A második világháború utáni újjáépítés kezdetén folytatódott a ’40-es évek eleje óta tartó modern építészet térfoglalása. Európai színvonalú lakó- és középületek jöttek létre, nemritkán a nagyközönség, főképpen a kispolgári réteg értelmiségének ízlésével szembenálló módon. A modern építészet elveinek érvényesítése és felhasználása túl gyorsan történt, sok felületesen átvett formaelem divatként jelentkezett, mégis törekvéseiben mindenképpen előremutatónak tekinthető. A Bem rakparton álló 8 emeletes, árkádos lakóépület megépülése idején különleges geometriájával, tágas, nagyvonalú lépcsőházával, igényes anyaghasználatával, panorámás erkélyes lakásaival a korai modern építészet egyik utolsó mohikánja. A magyarországi úttörőmozgalom 1946-os születésével függ össze az Úttörővasút gondolata. A szocialista nevelés egyik eszköze volt az Úttörővasút (ma Gyermekvasút) üzemeltetése gyerekekkel, ezért az építészek a vasútállomás épületeinek méretét elsősorban a gyermekek szolgálatába állították, másodsorban a táj szerves részeként tervezték meg ezeket. A modern építészet eszköztárával átgondoltan megkomponált épületek a korai modern építészet természeti környezethez illeszkedő példái.

II. BEM RAKPART 36-37. (FŐ UTCA 59-61., VITÉZ UTCA 2.)

• tervező: Németh Pál, Scultéty János és Szilágyi Jenő, 1948-1949
• lakóépület

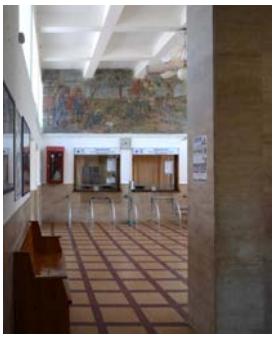

fotó: Huber Dávid

XII. GYERMEKVASÚT SZÉCHENYIHEGY ÁLLOMÁS

• tervező: Fodor E. Jenő és Zahradniczky István, 1950
• eredetileg Úttörővasút

fotó: E. Juhász Veronika

II. GYERMEKVASÚT HÁRSHEGY ÁLLOMÁS

• tervező: Fodor E. Jenő, Zahradniczky István és Gilyén József, 1950
• eredetileg Úttörővasút

fotó: E. Juhász Veronika

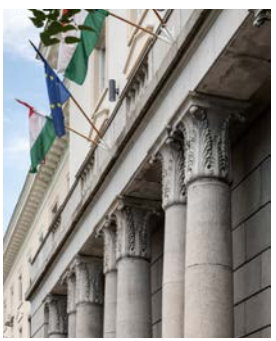
SZOCIALISTA REALIZMUS – „SZOCREÁL”

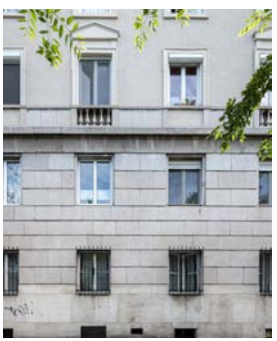
Az ’50-es évek építészetét a „szocreál” évtizedeként szokták emlegetni, holott a szocialista realista stílus alig öt évig volt egyeduralkodó. 1951-ben az építészet egyértelmű feladatot kapott a politikától: véghez kellett vinnie az építészet szocialista kulturális forradalmát. A tartalmában szocialista építészet nyilvánvaló példája a szovjet építészet volt, melynek célja „olyan technikailag tökéletes, gazdaságos, célszerű és szép épületek létrehozása, melyek a szocialista életörömet, korszakunk eszméinek és célkitűzéseinek fenségét tükrözik”. A tartalmában szocialista építészet tehát praktikus, művészi és monumentális egyszerre. 1956 után a politikai nyomás enyhülésével az építészet stílust kényszerítő erő alábbhagyott és az építész társadalom az addig tiltott gyümölcsként a Nyugatot szimbolizáló, „díszteln” modernizmus felé vette az irányt. A közgondolkodás a „szocreál” és a modern fogalmát konzekvensen keveri, holott a „szocreál” klasszikus formai elemekkel, párkánnyal, timpanonnal, ablakkeretekkel formálja az épületek külső megjelenését, ami ma is kedveltté teszi azokat, míg a modern, szigorúan a szerkezetből adódó ritmusokkal alakított épületei általában kevésbé kedveltek.

XXI. SZENT IMRE TÉR 11-12.

- tervező: Weichinger Károly, 1952
- eredetileg pártház

fotó: Juhász Norbert

XXI. KOSSUTH LAJOS UTCA 30-46.

• tervező: Dávid Károly, 1952
• eredetileg munkásszállás

fotó: Juhász Norbert

XVI. DIÓSY LAJOS UTCA 22/A, B, C

• tervező: Wágner László és Fodor László, 1952-1954
• eredetileg II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola

fotó: Juhász Norbert

FOGHÍJBEÉPÍTÉSEK A BUDAI VÁRBAN

Az 1956 után konszolidálódott politika érzékelhető pezsgést idézett elő az építészetben a ’60-as évek elején. Az 1958-tól felfutó foghíjbeépítési program hátterében politikai megfontolások álltak: a lakótelepi lakásépítés mellett a magasabb színvonalú, és a háborús sebeket begyógyító foghíjbeépítések az életszínvonal emelkedését demonstrálták. Miközben a közvélemény az elpusztult épületek eredeti állapotban való helyreállítását kívánta, a szakma két lehetőség közül választhatott: az új, modern épület megpróbál alkalmazkodni, illeszkedni környezetéhez, vagy ellenkezőleg, éles kontrasztot képez azzal. A korszerű technikával épült modern épületek anyaghasználata és részletei is különböztek a régi környezetüktől, ezért az alkalmazkodás, az illeszkedés az általánosabb formai-esztétikai jellemzők, tehát a tömeg, a beépítés, az arány, a ritmus, a plasztika szintjén valósult meg. A Budai Vár foghíjbeépítései jelentették akkor a pozitív példát, és ezek közül ma is követendő a Szentháromság utca és az Úri utca sarkán álló három saroképület együttese. A lakóépületek koruk ikonikus alkotásai, amelyek együtt, de külön-külön is a történeti korba illesztett foghíjbeépítés iskolapéldái.

I. ÚRI UTCA 23. (SZENTHÁROMSÁG UTCA 9-11.)

• tervező: Virág Csaba, 1969
• lakóépület

fotó: Juhász Norbert

I. SZENTHÁROMSÁG UTCA 13. (ÚRI UTCA 30.)

• tervező: Farkasdy Zoltán, 1970
• lakóépület

fotó: Juhász Norbert

I. ÚRI UTCA 26-28. (SZENTHÁROMSÁG UTCA 4.)

• tervező: Horváth Lajos, 1972-1978
• lakóépület

fotó: Juhász Norbert

FOGHÍJBEÉPÍTÉSEK A BUDAI VÁRBAN

I. DÁRDA UTCA 3. (ÚRI UTCA 41.)

• tervező: Gáspár Tibor, 1967
• lakóépület

fotó: Huber Dávid

I. FORTUNA UTCA 16.

• tervező: Dragonits Tamás, 1956
• lakóépület

fotó: Huber Dávid

I. ÚRI UTCA 34. (TÓTH ÁRPÁD SÉTÁNY 25.)

• tervező: Farkasdy Zoltán, 1961
• lakóépület

fotó: Huber Dávid

I. ÚRI UTCA 4. (TÓTH ÁRPÁD SÉTÁNY 11.)

• tervező: Kapsza Miklós, 1964-1967
• lakóépület

fotó: Huber Dávid

I. ÚRI UTCA 32. (TÓTH ÁRPÁD SÉTÁNY 24.)

• tervező: Farkasdy Zoltán és Dragonits Tamás, 1958-1960
• lakóépület

fotó: Huber Dávid

ÓBUDAI KÍSÉRLETI LAKÓTELEP

Az óbudai kísérleti lakótelep az 1956 utáni korszak legérdekesebb és máig egyedülálló kísérlete, ami az Építésügyi Minisztérium által kidolgozott program részeként jött létre. Tömegtermelésre alkalmas modern lakástípusok kialakítása volt a cél úgy, hogy a díjnyertes pályaműveket prototípusként meg is építették. A lakásterv-pályázatot 1958-ban írták ki, épp csak néhány évvel azután, hogy a magyar építészek a hruscsovi fordulat nyomán kezdtek fellélegezni a szocialista realizmus központilag rájuk kényszerített nyomása alól. A tervezőasztalokról lekerülő rajzok az ötvenes évek közepe óta már egyre inkább vállalták a modern attitűdöt a „hosszú hatvanas években". A „szocreál" után az építészek viszonylag nagy függetlenséget élveztek a tervezésben, a korabeli nyugat-európai példákhoz hasonlóan a klasszikus modern építészet formavilága és építészeti alapelvei tértek vissza ezeken a téglaépületeken. A lakásterv-pályázat nyomán 1959-1963 között épültek fel az egy-, két-és háromemeletes, majd a nyolc, kilenc emeletes házak és a sorházak is. A lakások átlagosan 43 m^2-esek és 1-2 szobásak, néhány esetben azonban ennél nagyobbak.

01

F1 JELŰ ÉPÜLET
- tervező: Borostyánkői László (Lakóterv)
- 8 emeletes sávház

02

P4, P5, P6 JELŰ ÉPÜLET
- tervező: Dúl Dezső (ÁÉTV)
- 8 emelet + tetőemeletes magasházak

03

404 JELŰ ÉPÜLET
- tervező: Radnai Lóránd és Rimanóczy Jenő
- 3 emeletes sávház

04

420 JELŰ ÉPÜLET
- tervező: Körner József (Lakóterv)
- 3 emeletes sávház

05

124 JELŰ ÉPÜLET
- tervező: Pásztor Lajos, Márton István (Lakóterv)
- lakóépület

06

604 JELŰ ÉPÜLET
- tervező: Ancsin Mihály (KÖZTI)
- lakóépület

07

115 JELŰ ÉPÜLET
- tervező: Horváth János (Lakóterv)
- sorház kétszintes lakásokkal

08

116 JELŰ ÉPÜLET
- tervező: Szőke Gyula (Pécsi T.V.)
- sorház kétszintes lakásokkal

09

210 JELŰ ÉPÜLET
- tervező: Körner József (Lakóterv)
- egyemeletes sorház

10

214 JELŰ ÉPÜLET
- tervező: Südi Ernő és Wágner László (Iparterv)
- egyemeletes sorház

fotó: E. Juhász Veronika

MODERN HOMLOKZATOK ANYAGHASZNÁLATA

A vasbeton a szerkezetépítésben már a két világháború között széles körben elterjedt, azonban a zsaluzási technológiák kezdetlegessége még a ’60-as években sem tette alkalmassá ezt az építőanyagot homlokzatok alakítására. Így a vakolt felületek mellett továbbra is a már jól bevált téglaburkolat, terméskő vagy vágott kőlapok, igényesebben kialakított épületeknél kerámia burkolatok, műkő felületek adtak lehetőséget a homlokzatképzéshez. A Cseppkő utcai gyermekotthon épületeinek terméskő homlokzata a természetbe illeszkedést segíti. A Hevesi Sándor téren álló színházépületet Zsolnay pirogránit dombormű burkolata teszi ünnepélyessé. A Bécsi utcai saroktelken álló irodaházat átalakították, ugyanakkor az üvegpiramissal kiegészített tömegforma és az új kőlap burkolat az eredeti építészeti értékeket tovább gazdagította. Ebben az időszakban a téglaburkolat használata inkább a lakóépületeken jellemző. A nyerstégla felületek a ’60-as években épült házakon a modern építészeti tömegformák kiemelését szolgálták a történeti stílusokra jellemző téglaarchitektúrával ellentétben, ahol a tégla díszítőelem szerepét töltötte be.

II. CSEPPKŐ UTCA 74.

- tervező: Preisich Gábor, 1964
- eredetileg Münnich Ferenc Gyermekotthon

fotó: Hullár Mátyás

VII. HEVESI SÁNDOR TÉR 4.

- tervező: Ázbej Sándor, 1966
- eredetileg Nemzeti Színház, Pesti Magyar Színház

fotó: Barta Gyöngyi

V. BÉCSI UTCA 4. (DEÁK FERENC UTCA 7-9.)

- tervező: Gulyás Zoltán, 1963-1964
- eredetileg a CHEMOLIMPEX irodaháza

fotó: Juhász Norbert

MODERN HOMLOKZATOK ANYAGHASZNÁLATA

I. VÁRKERT RAKPART 11.

• tervező: Vedres György és Weisz Gyula, 1959-1962
• lakóépület

fotó: Lantos Ágnes

II. HANKÓCZY JENŐ UTCA 30-32.

• tervező: Mináry Olga,1973
• lakóépület

fotó: Juhász Norbert

II. GYORSKOCSI UTCA 22-24.

• tervező: Jánossy György és Hrecska József, 1966-1968
• lakóépület

fotó: E. Juhász Veronika

XI. FEHÉRVÁRI ÚT 108-112.

• tervező: Rimanóczy Jenő, 1960-1963
• irodaház

fotó: Huber Dávid

XI. FEHÉRVÁRI ÚT 17.

• tervező: Gulyás Zoltán, 1957-1960
• lakóépület

fotó: Barta Gyöngyi

DEKORATÍV RÉSZLETEK

A XX. század építészetének fejlődésére a technicizmus és a célszerűség elve nagy hatást gyakorolt. Ebből eredően fordulóponthoz érkezett az addig egyértelmű viszony az épületek díszítésével kapcsolatban is. Míg a '30-as években a modern építészeti formákon még előszeretettel alkalmaztak történeti és népies motívumokat, addig a II. világháborút követő újjáépítések idején inkább a funkcióból, az anyagszerűségből származtatható dekorációk használata vált uralkodóvá. A Várfok utcai lakóépületek nyugati tájolású lakásaihoz tartozó loggiáit képzőművészeti igényességgel megkomponált, kőcsipkeszerű árnyékoló felületek határolják. A földszinti plasztikus kőburkolat különleges látványt nyújt. A Csalogány utcai épület délnyugati homlokzati szakasza, kis lőrésszerű nyílásokat kapott az egyik lépcsőház különleges bevilágításához. A Tárnok utcai lakóépület grafitszürke mázas kerámiaburkolata vagy a Táncsics Mihály utcai ház egymáshoz szorosan csatlakozó „zárterkélyeinek" almazöld, anyagát tekintve apró mázas mozaik burkolata, valamint a József körúti épület kőburkolatú rasztereiben lévő kékeszöld színű, kerámia burkolatú parapetfalak mind az épületek szerkezeteit, struktúráját emelik ki.

01

I. VÁRFOK UTCA 16-18.
- tervező: Benkhard Ágost és Cleve Rudolf, 1957-1959
- lakóépület

02

I. VÁRFOK UTCA 15.
- tervező: Benkhard Ágost és Cleve Rudolf, 1957-1959
- lakóépület

03

I. TÁNCSICS MIHÁLY UTCA 20.
- tervező: Boross Zoltán és Dávid Károly, 1963
- lakóépület

04

I. CSALOGÁNY UTCA 14-18. 604 JELŰ ÉPÜLET
- tervező: Gáspár Tibor, 1966
- lakóépület

05

VIII. JÓZSEF KÖRÚT 86.
- tervező: Csics Miklós, 1958-1959
- lakóépület

06

I. TÁRNOK UTCA 13.
- tervező: Gulyás Zoltán és Reimholz Péter, 1973-1974
- lakóépület

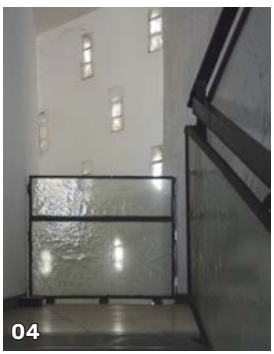

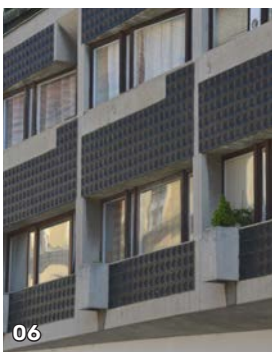

fotó: E. Juhász Veronika

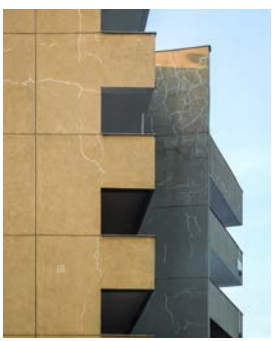
A MODERN LETISZTULT FORMAVILÁGA

A modernitás kontra nemzeti építészet Magyarországon már a XX. század kezdete óta erősen megosztó tényezőként jelentkezett. Ez a szemléletbéli különbség két táborra osztotta az építészeket. Ebben a közegben a modern stílus egyetemes semlegessége sosem tudott igazán gyökeret verni, idegen maradt, várostörténetileg is zárványként jelentkezett. A modern építészet karakterénél fogva kezdettől szociális tartalmat hordozott, és baloldali eszményekkel volt elsősorban asszociálható. Lassacskán mégis a gazdag elit kedvelt stílusává vált, a szocialista blokk országaiban pedig egy rövid, háború utáni periódust követően kifejezetten a romlott Nyugat megvetendő és tiltott jelképévé, szemben az ötvenes évektől szovjet mintára kötelező „szocreállal". A szocreál időszakot követően a stílus-utalásoktól mentes modern követése már nemcsak az ipari épületeknél volt tetten-érhető, minthogy ezek a ráció és a szerkezeti kísérletezés terepei voltak, hanem a lakóépületeknél is. Formailag az őszinteség és a konstruktivizmus jellemzi ezeket az épületeket, aminek lényege a racionális rend, az egyensúly és a nyugalom megteremtése volt, szigorú mértani formákból építkezve, arányos és világos szerkesztéssel.

I. HEGYALJA ÚT 1. (ALADÁR UTCA 2/A)

• tervező: Pázmándi Margit, 1964-1969
• lakóépület

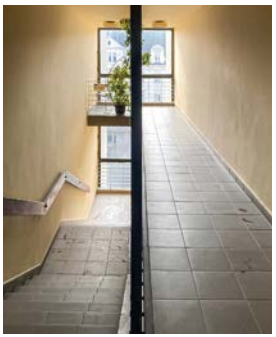

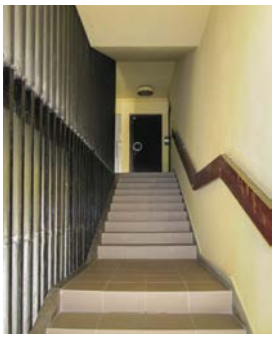
fotó: Hullár Mátyás

V. JÓZSEF NÁDOR TÉR 8.

• tervező: Földesi Lajos, 1966
• lakóépület

fotó: Huber Dávid

VIII. LUTHER UTCA 4-6.

• tervező: Kiss Albert, 1968
• lakóépület

fotó: Huber Dávid

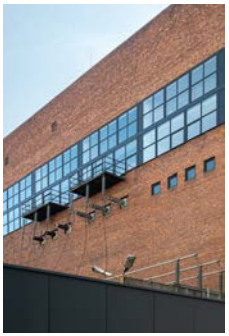
MODERN IPARI ÉPÜLETEK

A ’60-as években a második és a harmadik ötéves terv a lakásépítést és az ipari beruházásokat preferálta. A szakemberek közül sokan a második világháború előtt is dolgoztak. Értékes tapasztalataik jó szolgálatot tettek a tervezés és a kivitelezés során. Készültek olyan épületek, melyek a fix tartószerkezeten belül változtatható – mozgatható és eltávolítható szerkezeti elemekkel – és univerzális megoldású gépészeti és energetikai hálózattal rendelkeztek. Ezt a rendszert a Beloiannisz Híradástechnikai Gyár üzemi főépületének esztétikusan racionális tömegkompozíciója testesítette meg a Fehérvári úton. A ’60-as évek villamosenergia-ipari beruházásai az ERŐTERV és az IPARTERV kooperációjában készültek, jelentős részben Léstyán Ernő és munkatársai tervezésével. Ezek sorából az 1950-es évek végétől több változatban is kidolgozott típusterv, mint a Dob utcai transzformátor-állomás épülete emelkedik ki. A részben előregyártott, részben monolit szerkezetű, vörös tégla burkolatú, magas és karcsú ablakokkal áttört épület kompozíciójába gondosan beilleszkednek a homlokzatokon futó technológiai elemek is. Az épület nemes anyaghasználata és a tömeg zártsága a kor építészetének szoborszerű mementója.

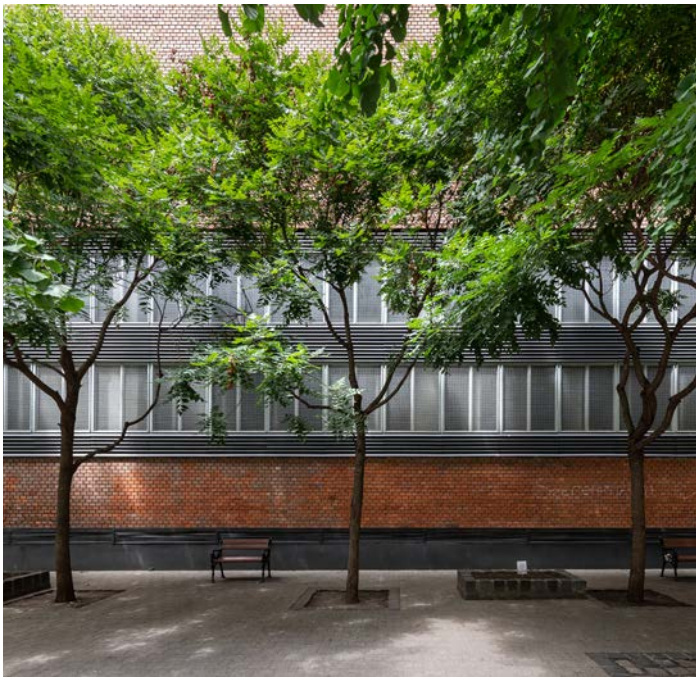
VII. DOB UTCA 10.

- tervező: Léstyán Ernő, 1965-1969
- transzformátorállomás

fotó: Juhász Norbert

XI. FEHÉRVÁRI ÚT 58-68.

• tervező: Arnóth Lajos és Szendrői Jenő, 1962-1964
• eredetileg: Beloiannisz Híradástechnikai Gyár

fotó: Juhász Norbert

BRUTALIZMUS

A brutalizmus, mint stílusirányzat neve a francia beton brut (nyers, csupasz beton) kifejezésből ered, ami az épületek fő építőanyaga és egyben homlokzati megjelenésük, karakterük meghatározója. A túlzottan absztrakttá vált modernizmus után az építészek vágytak visszatérni az anyagszerűséghez, a beton, a tégla és a fa használatához. Bár a korai időszakban a szerkezet és az anyag láthatósága jellemezte a brutalizmust, később a formák, a szobor- és tömbszerűség került előtérbe. Ez a karakter éppen a modernista építészet transzparenciájának ellentéte volt. A nyers és zsaluzott beton mellett provokatívan kihangsúlyozták az egyes elemeket, például a konzolosan kiálló gerendavégeket vagy a hosszabbra meghagyott kifolyókat. A brutalista épületek nem illeszkednek bele a környezetbe, megjelenésükkel magukra vonják a figyelmet. A Thököly úti épület a brutalista építészet kisszámú magyarországi példáinak egyike, a lépcsőzetes kialakítású, vasbeton szerkezetével, impozáns méreteivel, kifinomult építészeti részleteivel. A Nyírpalota úti, „víztoronyházként" ismert magasház az Újpalotai lakótelep jellegzetes eleme. 1975-ben csúszózsalus építéstechnikával készült el, kevesebb mint egy év alatt.

XIV. THÖKÖLY ÚT 60.

- tervező: Mónus János, 1971-1973
- eredetileg: Országos Kisipari Szövetkezet székháza

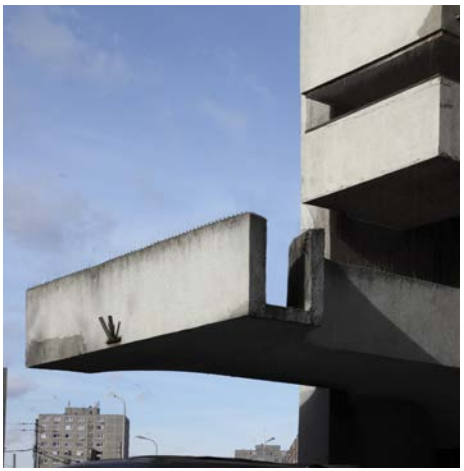

fotó: Juhász Norbert

XV. NYÍRPALOTA ÚT 71.

• tervező: Tenke Tibor és Mentes Endre, 1970-1975
• víztoronyház

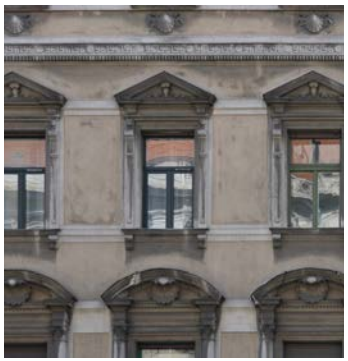

fotó: F. Szalatnyay Judit, BTM Kiscelli Múzeum - Virtuális Leletmentés projekt

2017-2022 KÖZÖTT FELTÁRT ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKEK

EKLEKTIKA

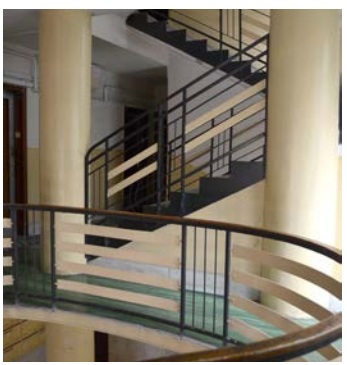

NEOBAROKK

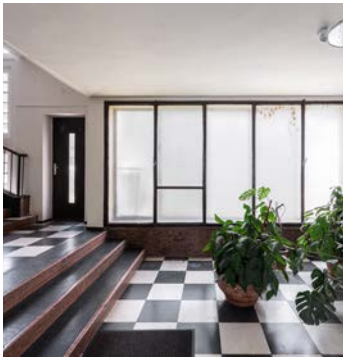

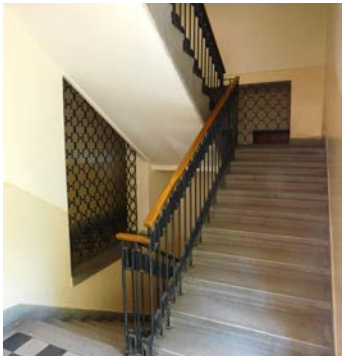

ART DECO

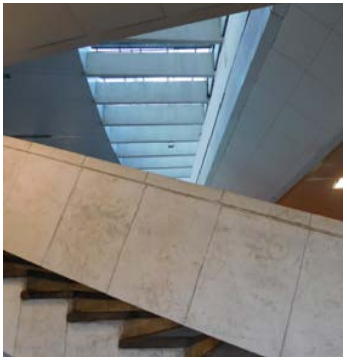

KORAI MODERN

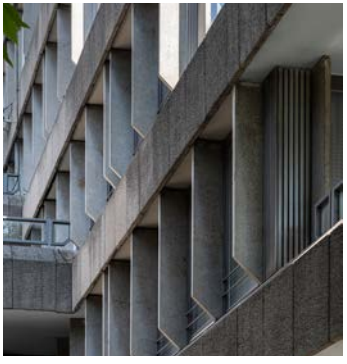

SZOCREÁL

MODERN

BRUTALIZMUS

IMPRESSZUM

Készült Budapest Főváros Önkormányzata megbízásából,
az „Eklektikától a brutalizmusig” című kiállítás nyomán

Kiadó:

Budapest Főváros Önkormányzata

Kurátor:

Budapest Főváros Főpolgármesteri Hivatal,
Várostervezési Főosztály
Erő Zoltán főépítész, főosztályvezető

Szerző:

Várostervezési Főosztály,
Építészeti Értékvédelmi Csoport:
Engedyné Juhász Veronika csoportvezető
Jauernik Zsófia
Lantos Ágnes
Capdebo Ákos

Grafikai terv:

Barta Gyöngyi és Tasi Gergely

Kivitelezés:

Főpolgármesteri Hivatal Nyomda

Kapcsolat:

Budapest Főváros Önkormányzata Főpolgármesteri Hivatal
Várostervezési Főosztály,
Építészeti Értékvédelmi Csoport
1052 Budapest, Városház utca 9-11.

http://budapest.hu/Lapok/default.aspx

Budapest, 2023. október

ISBN 978-963-9669-76-5